

Література:

1. Туляков В. О. Вчення про жертву злочину: соціально-правові основи: автореф... дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08 / В.О. Туляков. – Одеса. – 2001. – 36 с.
2. Лукашкіна Т. В. Поняття потерпілого у кримінальному провадженні України потребує вдосконалення/ Т. В. Лукашкіна// Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г. О. Ульянова. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 378-380.
3. Ухвала Дніпровського районного суду м. Дніпродзержинськ Дніпропетровської області про зміну запобіжного заходу від 23.02.2015 р. У справі № 209/4356/13-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/50008850>
4. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 05.10.2015 р. У справі № 760/23434/14-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51936663>
5. Ухвала суду Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 02.10.2015 р. у справі № 308/4008/15-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51814908>

Назаренко П.Г., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

УЧАСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: ЗМІСТ ТА ОБСЯГ ПЕРЕКЛАДУ

Окремі питання участі перекладача у кримінальному провадженні, його процесуальних прав і обов'язків, відповідальності в межах кримінального процесу досліджували такі вчені, як О.П. Головинська, М.І. Леоненко, В.Т. Малярєнко, О.П. Кучинська та інші. Незважаючи на це, зміни у кримінальному процесі України у світлі Євроінтеграційних процесів та практики застосування рішень Європейського суду з прав Людини (далі ЄСПЛ) досліджуване питання потребує нових наукових розробок та поглядів.

Нормативні положення ст. 10 Конституції України, ст.ст. 14, 15 Закону України «Про засади державної мовної політики», ст. 29 КПК України про мову, якою здійснюється кримінальне провадження, повністю узгоджуються із загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права, закріпленими в п.п. «а» п. 3 ст. 14 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» та п. 2 ст. 5, п.п. «а», «е» п. 3 ст. 6 «Конвенції про захист прав людини та основних свобод». Декларація прав і свобод людини і громадянина встановила, що «рівність прав і свобод гарантується державою як незалежно від національності, так і від мови громадян» і що кожна людина «має право на користування рідною мовою».

Відповідно до зазначених документів, кожна особа повинна бути в терміновому порядку і детально повідомлена мовою, яку вона розуміє, про характер і підстави пред'явленого їй кримінального обвинувачення, а також про право користуватися безкоштовною допомогою перекладача, якщо вона не розуміє мови, яка використовується в суді, або не говорить цією мовою.

Відповідно до ч. 2 ст. 29 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) особа повідомляється про підозру у вчиненні кримінального правопорушення державною мовою або будь-якою іншою мовою, якою вона достатньо володіє для розуміння суті підозри у вчиненні кримінального правопорушення.

Згідно ч. 3 ст. 29 КПК України слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому Кодексом.

У відповідності до ч. 4 ст. 29 КПК України судові рішення, якими суд закінчує судовий розгляд по суті, надаються сторонам кримінального провадження або особі, стосовно якої вирішено питання щодо застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, а також представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у перекладі на їхню рідну або іншу мову, якою вони володіють.

Переклад інших процесуальних документів кримінального провадження, надання копій яких передбачено Кодексом, здійснюється лише за клопотанням зазначених осіб. Переклад судових рішень та інших процесуальних документів кримінального провадження засвідчується підписом перекладача.

Вищезгадані норми кореспондують пункту 18 частини 3 статті 42 КПК України, яким передбачено, що підозрюваний, обвинувачений має право користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

Вітчизняний законодавець чітко не визначив вимоги, які пред'являються до перекладача. Лише зі змісту ст.ст. 68, 77, 79 КПК України випливає, що він має бути компетентним, не заінтересованим у результатах провадження та не повинен участі у кримінальному провадженні як інший учасник процесу.

Однак, кодекс не дає відповіді на наступні практичні запитання: «Який обсяг зазначених прав? Чи варто перекладати всі процесуальні документи та інші матеріали кримінального провадження?»

Відповіді на ці запитання, хоча, й не надто однозначні знаходимо в позиціях ЄСПЛ. Проте варто зауважити, що кожне рішення ЄСПЛ є індивідуальним та прийнятим за результатами детального розгляду та аналізу конкретних обставин справи. Національні суди доволі часто не зважають на це та намагаються вирвати висновки ЄСПЛ із контексту, не оцінюючи загального змісту рішення.

Однак, безсумнівно визначальними в згаданому контексті є висновки ЄСПЛ, що викладені в наступних рішеннях.

Рішення ЄСПЛ від 28.11.78 у справі «Лудіке, Белкасем і Коч проти ФРН», в якому визначено, що право на допомогу перекладача стосується, як усних виступів, так і документальних матеріалів кримінального провадження. Ці гарантії надані з метою реалізації права на справедливий суд.

Пункт 48 рішення: «право на безоплатну допомогу перекладача стосується не тільки усних виступів під час розгляду, а й документальних матеріалів та досудового провадження. Так, кожен, кого обвинувачують у вчиненні кримінального правопорушення, хто не розуміє мову, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, має право на отримання безоплатної допомоги перекладача, котрий здійснює письмовий та усний переклад усіх документів чи заяв у провадженні проти нього, розуміти які йому необхідно або які потрібно оголосити на суді мовою, що там використовується, для того, щоб реалізувати своє право на справедливий судовий розгляд.

Щодо обсягу перекладу письмових документів чітко висловився суд в рішенні ЄСПЛ від 19.12.1989 р.у справі «Камазінські проти Австрії»:

«Не можна вважати, що п.3 (е) ст. 6 Конвенції вимагає письмового перекладу всіх письмових доказів чи офіційних документів, що є у провадженні. Допомога перекладача має бути такою, щоб забезпечити розуміння підсудним справи проти нього і ведення захисту, зокрема, завдяки тому, що через перекладача він може висувати свою версію подій».

Ще більш детально Європейський суд підійшов до аналізу гарантованого права на переклад в рішенні ЄСПЛ від 24 лютого 2005 р. по справі «Гусейн проти Італії».

Так, суд вказує, що гарантія, передбачена підпунктом «е» пункту 3 статті 6 Конвенції не застосовується настільки широко, щоб включати в себе вимогу про надання обвинуваченому у кримінальній справі письмового перекладу будь-яких документальних доказів або офіційних паперів, долучених до матеріалів справи. При цьому Європейський Суд зазначив, що в даній нормі Конвенції вказується «усний перекладач», а не «письмовий перекладач». Це дає підставу вважати, що надання лінгвістичної допомоги обвинуваченому в усній формі може відповідати вимогам Конвенції. Проте усний переклад повинен бути таким, щоб дати можливість обвинуваченому бути ознайомленим з порушеною проти нього справою і здійснювати свій захист та особливо мати можливість викладати суду свою версію подій.

З приводу питань достатності перекладу висловився і Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в Узагальненні судової практики забезпечення права на захист у кримінальному провадженні від 25.09.2015 р., фактично підсумувавши вищезгадані висновки ЄСПЛ. ВССУ також згадав рішення ЄСПЛ від 30.05.80 у справі «Артіко проти Італії», в якому Європейський суд звертає на обов'язок контролю компетентних органів за якістю перекладу.

Враховуючи практику ЄСПЛ, перекладу підлягають не всі документи кримінального провадження, а тільки основні, що надають можливість

обвинуваченому/підозрюваному бути ознайомленим з порушеною проти нього справою та мати можливість викласти суду свою версію подій.

Отже, з проведеного дослідження випливає, що законодавець не уніфікував норми, що регламентують процесуальний статус перекладача, чіткі вимоги до нього, зміст та обсяг перекладу в єдину правову норму. Це є підґрунтям для нових наукових досліджень та дискусій із зазначеної проблеми.

Панов М.С., к.псих.н., доцент (Запоріжжя, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗЛОЧИНЦІВ

Напружена, нестійка соціальна і економічна обстановка, яка склалася в даний час в Україні, зумовлює ріст різних відхилень в особистісному розвитку і поведінці дітей. Серед них особливу тривогу викликають не лише прогресуюча відчуженість, підвищена тривожність неповнолітніх, але і їх цинізм, жорстокість, агресивність. Найбільш гостро цей процес проявляється на межі переходу дитини з дитинства у дорослий стан – у підлітковому віці.

Сучасний підліток живе у світі, складному за своїм змістом і тенденціями соціалізації. Це пов'язано, по-перше, з економічними і екологічними кризами, які вразили наше суспільство, що викликає в дітей почуття безнадійності і роздратування (додамо – при відсутності почуття особистої відповідальності). Це пов'язано, по-друге, з темпом і ритмом техніко-технологічних перетворень, які ставлять до підлітків нові вимоги. Це пов'язано, по-третє, з насиченим характером інформації, що глибоко впливає на дитину, яка ще не виробила чіткої життєвої позиції (слід особливо відзначити у зв'язку з цим серйозний дефіцит позитивної інформації в засобах масової інформації, в кіно- і телефільмах). У підлітків бурхливо розвивається почуття протесту, часто неусвідомленого, відбувається втрата загальносоціальної зацікавленості, що призводить до егоїзму. Справа в тому, що підлітки, більше ніж інші вікові групи населення, страждають від нестабільної соціальної, економічної і моральної обстановки в країні, втративши сьогодні необхідну орієнтацію в цінностях та ідеалах, - старі зруйновані, нові лише створюються. Підлітки не лише не знають, у що вірити, але й вважають, що більшість дорослих зазвичай говорять неправду, що зараз кожен живе для себе, старається якось викрутитися, обманути іншого.

Типовий стан агресії підлітка характеризується гострим, часто афективним переживанням гніву, імпульсивною безпорядковою активністю, у ряді випадків бажанням на когось чи навіть на чомусь «зірвати зло». Агресивні дії неповнолітніх виступають в якості: – засобу досягнення якої-небудь значимої для даного підлітка мети; – способу психічної розрядки, заміщення, задоволення блокованої потреби і забороненої діяльності; – способу задоволення в самореалізації і самоутвердженні.

Разом з тим на розвиток агресивності підлітків впливають і окремі природні особливості (наприклад, збуджуваність і сила емоцій), а також

